

TYNIECKA IKEBANA
co i jak

Hieronim St. Kreis OSB

TYNIECKA IKEBANA co i jak

TYNIEC

WYDAWNICTWO BENEDYKTYNÓW

TYNIECKA IKEBANA

1

wprowadzenie
w podstawowe za³ożenia

Spis treści

Wykaz zdjęć	10
Od autora	15

NOWE OGÓLNE WPROWADZENIE DO MSZAŁU RZYMSKIEGO 2002

Rozdział V:

Urządzenie i wystrój kościoła do sprawowania Eucharystii	24
Pytania o stan aktualny	25

KWIATY W LITURGII **przestrzeń sakralna**

A. SPECYFIKA MIEJSCA	52
B. PODSTAWOWE ZASADY ODSŁANIANIA <i>SACRUM</i>	
1. Akceptacja wystroju architektonicznego wnętrza	53
2. Postawa służby	54
3. Miejsca i przedmioty święte	55
4. Hierarchia ważności	55
5. Funkcjonalność w liturgii	57
6. Naturalny materiał roślinny, naczynia	57

C. DROGA ROZWOJU	
1. Dekoracja.....	59
2. Podprowadzenie do modlitwy.....	60
3. Przekaz tajemnic wiary.....	61
D. DROGA KWIATÓW w ujęciu chrześcijańskim	
Etap 1: Przyjęcie daru.....	63
Etap 2: Przemiana.....	64
Etap 3: Ofiarowanie.....	65

IKEBANA

wiadomości ogólne

1. Ikebana – znaczenie terminu.....	68
2. Cechy charakterystyczne ikebany.....	69
a) nurt tradycyjny.....	69
b) nurt nowoczesny.....	72
3. Rola naczynia.....	73
Typy naczyń.....	73
Rozmiar naczynia.....	74
4. Linie główne i podporządkowane.....	74
5. Style wprowadzające.....	75
a) wersja podstawowa.....	75
b) wersja odwrócona.....	75

TYNIKE

podstawowe założenia

A. KLUCZE DO STYLÓW PODSTAWOWYCH I ICH WARIANTÓW	
1. Rosnące drzewo i style podstawowe.....	78
2. Warianty stylów podstawowych.....	79
3. Rzeźba kwiatowa.....	80
4. Kompozycje w stylu wolnym.....	80

B. WPROWADZENIE

W CZYTANIE GRAFICZNYCH ZAPISÓW STYLÓW PODSTAWOWYCH I ICH WARIANTÓW

1. Graficzne zapisy kompozycji (schematy).....	81
2. Linie główne (podwójne czytanie).....	82
3. Linie podporządkowane (asysty).....	82
4. Określanie kątów.....	83
5. Rozmiar naczynia	88
6. Formaty kompozycji	88
7. Pozycje trzymacza w naczyniu niskim	90
8. Wyprowadzanie linii w naczyniu wysokim	91
9. Pozycje linii na trzymaczu	92

C. STYLE PODSTAWOWE

1. Pionowy.....	95
2. Ukośny	97
3. Horyzontalny.....	99
4. Kaskadowy.....	101

D. STYLE UZUPEŁNIAJĄCE

1. Styl wstępujący.....	103
2. Styl zstępujący	105

E. ZASTOSOWANIE MATERIAŁU ROŚLINNEGO

1. Zasady ogólne	106
2. Kompozycje z jednego rodzaju materiału.....	107
3. Kompozycje z dwóch rodzajów materiału	109
4. Kompozycje z trzech rodzajów materiału.....	110
5. Materiał symboliczny.....	110

przykłady kompozycji do roku liturgicznego

1. Rok liturgiczny.....	114
2. Symbolika linii głównych	116
3. Style uzupełniające	118

4. Kompozycje o Przenajświętszej Trójcy	118
5. Rzeźba kwiatowa	118
6. Kompozycje w stylu wolnym.....	119
Adwent	
Świeca roratnia.....	121
Wieniec adwentowy	122
Boże Narodzenie	
Odwrócona perspektywa	125
Wschodzące słońce	126
Dziecię	129
Objawienie Pańskie	
Znak dla wędrowców	131
1. Niedziela Wielkiego Postu	
Grób Pański.....	133
Grób Pański.....	135
Wielkanoc	
Zwycięskie słońce	137
Krzyż – Drzewo życia	138
Paschał	141
Dobry Pasterz.....	143
Wniebowstąpienie Pańskie.....	145
11 lipca św. Benedykta z Nursji, Patrona Europy	
Krzyż – Źródło życia	147
XXVIII Niedziela C	
Dobrowolne ubóstwo	149
1 listopada Wszystkich Świętych	
Chwała świętych	151
Uzupełnienie:	
31 maja Nawiedzenie Najświętszej Maryi Panny	
<i>Magnificat</i>	152

KWIATY U CIEBIE

podstawowe założenia

1. Domowe zacisze i inne miejsca.....	156
2. Symbolika linii głównych.....	159
3. Rzeźba kwiatowa.....	160
4. Kompozycje w stylu wolnym.....	161

przykłady kompozycji

Świecznik wigilijny.....	163
Gdzie dwaj.....	165
Wiosenny wodospad.....	165
Jedno serce.....	167
Most.....	167
Wyspa.....	168
Czuwanie.....	171
Słońce.....	173
Lampiony.....	175
Lampion-witraż.....	176

Wykaz zdjęć

- s. 14 – Główne drzwi kościoła tynieckiego
- s. 22 – Wnętrze kościoła tynieckiego
- s. 50 – Prezbiterium kościoła tynieckiego

kompozycje

- s. 66 – **Most**
Kwiaty u siebie – niskie naczynie, kompozycja na stół,
styl wolny, *bose nogi*
- s. 76 – *Magnificat*
Kwiaty w liturgii – niskie naczynie, styl wolny
- s. 112 – **Niepokalana**
Kwiaty w liturgii – niskie naczynie, styl wolny
inspirowany ikonografią chrześcijańską
- s. 120 – **Świeca roratnia**
Kwiaty w liturgii – wysokie naczynie,
kompozycja wewnątrz naczynia
+ konstrukcja beznacyniowa
- s. 123 – **Wieniec adwentowy**
Kwiaty w liturgii – wieniec
- s. 124 – **Odwrócona perspektywa**
Kwiaty w liturgii – rzeźba kwiatowa wieloelementowa
- s. 127 – **Wschodzące słońce**
Kwiaty w liturgii – krajobraz symboliczny
naczynie niskie + wysokie
- s. 128 – **Pokłon pasterzy; Dzieciątko**
Kwiaty w liturgii – szopka + wieniec

- s. 130 – **Znak dla wędrowców**
Kwiaty w liturgii – naczynie niskie,
wariant 4. stylu pionowego
- s. 132 – **Kuszenie Jezusa**
Kwiaty w liturgii – naczynie w roli głównej
- s. 134 – **Grób Pański**
Kwiaty w liturgii – kompozycja wielonaczyniowa,
styl wolny
- s. 136 – **Zwycięskie słońce**
Kwiaty w liturgii – niskie naczynie, styl wolny
- s. 139 – **Krzyż – Drzewo życia**
Kwiaty w liturgii – rzeźba kwiatowa,
konstrukcja przy statywie
- s. 140 – **Paschal**
Kwiaty w liturgii – rzeźba kwiatowa,
konstrukcja przy statywie
- s. 142 – **Dobry Pasterz**
Kwiaty w liturgii – krajobraz symboliczny
- s. 144 – **Obłok zakrywający**
Kwiaty w liturgii – wysokie naczynie, styl wolny
- s. 146 – **Krzyż – Źródło życia**
Kwiaty w liturgii – rzeźba kwiatowa,
konstrukcja przy statywie
- s. 148 – **Dobrowolne ubóstwo**
Kwiaty w liturgii – wysokie naczynie-osłona,
styl wolny
- s. 150 – **Chwała świętych**
Kwiaty w liturgii – kompozycja wielonaczyniowa,
styl wolny
- s. 154 – **Wiosenny wodospad**
Kwiaty u Ciebie – rzeźba kwiatowa,
konstrukcja przy statywie, kompozycja do wnęki

- s. 162 – **Świecznik wigilijny**
Kwiaty u siebie – niskie naczynie, kompozycja na stół,
styl zstępujący
- s. 164 – **Gdzie dwaj...**
Kwiaty u siebie – niskie naczynie, kompozycja do wnęki,
styl wolny, elementy łączone woskiem
- s. 166 – **Jedno serce**
Kwiaty u siebie – niskie naczynie, kompozycja na stół,
styl wolny
- s. 169 – **Wyspa**
Kwiaty u siebie – niskie naczynie, kompozycja na stół,
wariant 7a: kompozycja pływająca
- s. 170 – **Czuwanie**
Kwiaty u siebie – wysokie naczynie, kompozycja na stół,
styl wolny
- s. 172 – **Słońce**
Kwiaty u siebie – zestaw dwóch *bambusów*,
kompozycja do wnęki,
wariant 5a stylu ukośnego – rozdzielona jedność
- s. 174 – **Lampiony**
Kwiaty u siebie – lampiony-drzewa (stojące),
lampiony-liście (wiszące)
- s. 176-177 – **Lampion-witraż**
Kwiaty u siebie – lampion-drzewo, rozcięty i rozłożony,
zamieniony w witraż

Autorzy zdjęć:

- s. 14, 22, 50 – o. Tomasz M. Dąbek OSB
s. 166 – o. Włodzimierz Zatorski OSB
s. 169 – M.K.
s. 134, 162, 164, 172, 174, 176-177 – Krzysztof Zieliński
pozostałe zdjęcia – o. Jan Paweł Konobrodzki OSB

Autorzy kompozycji:

s. 172 – Maria Piskorz, Borkowice

s. 174 – grupa borkowicka: *Tworzę dla Pana*

pozostałe kompozycje – o. Hieronim St. Kreis OSB

Od autora

Kilkanaście lat układania kwiatów w kościele tynieckim (1991–2005), sześć lat pracy nad podręcznikiem *Kwiaty w kościele. Tajemnice układania*, tomy 1–3b (publikacja 1999–2000, 2007), to w sam raz tyle, aby zebrać trochę doświadczenia. Nowe możliwości dało opracowanie od podstaw zasad (2009–2010), które będą stosowane ściśle na potrzeby liturgii w ramach projektu: tyniecka ikebana (tynike) *kwiaty w liturgii* oraz w kompozycjach poza liturgią – *kwiaty u Ciebie*. Próbuję podzielić się tutaj swoimi poszukiwaniami.

Kontakt z japońską sztuką ikebany stał się dla mnie odkryciem *nowego języka* o dużej sile wyrazu, co zainspirowało prace adaptacyjne do potrzeb liturgii. W *Kwiatach w kościele* (Kwk 1–3b) opierałem się przede wszystkim na założeniach wypracowanych w szkole Sōgetsu. Nieliczne uzupełnienia stanowiły kompozycje wyprowadzone z form szkoły Ikenobo.

Jak to zwykle bywa podczas przecierania nowych szlaków, po drodze nie brakowało różnych trudności.

Japońskie szkoły ikebany strzegą własnego dorobku (to ochrona praw autorskich oraz jakości form), dlatego wypracowane przez siebie style podstawowe oraz ich warianty traktują jako nienaruszalne.

Tymczasem dla mnie najważniejsze było zawsze orędzie wpisane w czytania mszalne i modlitwy liturgiczne. Dla tego orędzia należało dopiero znaleźć najlepszą formę.

Japońskie szkoły rezerwują dowolność formy dopiero dla stylu wolnego, podczas gdy mnie już w stylach podstawowych i ich wariantach udawało się znaleźć wystarczająco nośne rozwiązania, które czasem stosowałem wiernie, a czasem z niewielką korektą dyktowaną przez orędzie liturgiczne. Jednak nawet niewielkie przekształcenia tych form uważano za naruszenie reguł i tolerowano niechętnie.

Po takich doświadczeniach, opracowanych przeze mnie schematów nie zamierzam traktować za nienaruszalne rozwiązania. Mają one raczej wskazywać kierunki transformacji.

Głos decydujący ma jak najpełniejszy przekaz orędzia liturgicznego i każde przekształcenie uznaję za stosowne, o ile orędzie je tłumaczy i usprawiedliwia. Trzeba szukać równowagi między przekazem i formą, ale raczej jestem skłonny postawić akcent na przekaz niż na pustą formę.

Dla odmiany, na polskim terenie spotykałem się z zarzutami, że niepotrzebnie czerpię inspirację z tradycji pozachrześcijańskich. Niestety – potrzebnie. W dorobku sztuki kwiatowej w naszym kulturowym i wyznaniowym kręgu nie mogłem znaleźć niczego nośnego, bowiem funkcja kompozycji stosowanych w sakralnych wnętrzach u nas zasadniczo skupiła się na wymiarze dekoracyjnym, minimalizując (jeśli nie pomijając całkowicie) przesłanie.

W kościołach katolickich w Japonii (listopad 2003) nie widziałem ikebany. Stały tam kompozycje w stylu zachodnim. Nie dlatego, że styl taki bardzo Japończykom odpowiada, ale raczej z obawy, aby ich nie posądzano o tylko częściowe nawrócenie i przemykanie do kościoła tradycji obcych chrześcijaństwu. Jest to znane zjawisko gorliwości neofitów, zdolnych do wielkich poświęceń.

Wydaje się jednak, że sytuacja w Japonii jest lustrzanym odbiciem podobnej postawy nieufności chrześcijan w Polsce, spotykających się z ikebaną dość przypadkowo i bez większe-

go jej zrozumienia. To u nas ciągle egzotyka, czasem kojarzona z ezoteryką.

We Francji i w Niemczech, gdzie ikebana dotarła na tyle skutecznie, że japońskie szkoły prowadzą tam swoje oficjalne filie, z adaptacją ikebany do liturgii katolickiej nie było większych problemów.

Z jednej strony to dowód na to, że ikebana jest nośna, zatem daje możliwości przekazywania bogatej treści, a także otwarta jest na szerszą i głębszą interpretację, z drugiej strony widać, jak ważne jest przygotowanie jej odbiorców.

Japońska ikebana wychodzi z wnikliwej obserwacji świata roślinnego, pozostaje pod urokiem jego dynamiki i piękna, skupia uwagę na ukazaniu przejawu życia. Mówi także o dążeniu do harmonii między składowymi elementami świata: *Shin* – niebo, prawda, *Soe* – człowiek, *Hikae* – ziemia.

Można to przejąć i pogłębić, pamiętając, że Jezus Chrystus w swoim nauczaniu czerpał z obserwacji otaczającego nas stworzenia, a przyszedł od Ojca, aby dać nam życie w pełni.

Wzgląd na sytuację polskich i japońskich chrześcijan pozwala jednak iść jeszcze dalej. Tu nie chodzi o przyjęcie zasad którejs z japońskich szkół ikebany, ale o opracowanie nowych założeń, wyprowadzonych z chrześcijańskich zasad i zastosowanych do głoszenia Ewangelii.

Mam na uwadze pokój ducha polskich i w ogóle zachodnich chrześcijan, myślę o japońskich chrześcijanach, o przywróceniu im ikebany, którą będą mogli przyjąć bez żadnej obawy, aby przez nią służyć Bogu w swoich kościołach, ubogacając modlitwę braci oraz siostr w wierze.

Jest to z mojej strony próba spłacenia osobistego długu wdzięczności za wszystko, co praca nad ikebana przyniosła mi w duchowym rozwoju, ale także głębokie przekonanie, że

chrześcijanie w Japonii, dla dobra całego Kościoła, zdołają rozwinąć najlepiej to, co za ledwie inicjują.

Aby uporządkować materiał właściwie i dobrze go osadzić, najpierw przyglądnijmy się obowiązującym wymaganiom, jakie stawia *Nowe ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego 2002*.

Przytoczymy cały rozdział V: *Urządzenie i wystrój kościoła do sprawowania Eucharystii*, aby ułatwić konfrontację tego, co znamy z praktyki w konkretnym lokalnym kościele z kierunkiem wskazywanym przez wymagania liturgiczne.

Przy tej okazji zasygnalizujemy niektóre pojawiające się problemy.

Ukazanie specyfiki sakralnej przestrzeni i wymagań, jakie ona dyktuje, okaże się wtedy nie tyle konsekwencją odczytania szczegółowych wskazań (nielicznych), ale przede wszystkim – przyjęciem istotnego kierunku, wyznaczonego przez przedstawiony na początku dokument.

Okaże się także, że to, co jest przedstawione w specyficie przestrzeni sakralnej, obowiązuje zawsze, niezależnie od tego, jak będzie przebiegał rozwój form architektonicznych i sztuki układania kwiatów.

Dobre zrozumienie tych wymagań powinno ułatwić codzienną pracę i uchronić osobę układającą kwiaty przed pokusą zamienienia świątyni w prywatną galerię sztuki lub pozbawione własnego charakteru miejsce.

Materiał ten uzupełnią wskazówki dotyczące źródeł inspiracji oraz duchowego wymiaru pracy przy układaniu kwiatów w kościele. Znaczący wpływ mają tutaj poszukiwania Br. Diera, trapisty z Tamié we Francji.

Przejście do ogólnych wiadomości o ikebanie pozwoli poznać środki, jakimi ta sztuka dysponuje i dla których podjęta została próba jej adaptacji do liturgii.

Dalej już potoczy się prezentacja ikebany, którą staram się formować (tynike), która korzysta z wielu środków wyrazu wypracowanych w ikebaniu japońskiej, nadaje im jednak nowe znaczenie i – co najważniejsze – skupia uwagę na toczącym się w liturgii zbawczym dialogu. To Bóg jest inicjatorem tego dialogu i On decyduje o jego kierunku.

Bóg jest tutaj rozumiany osobowo. Podstawą Jego szczególnej obecności w świecie jest świadectwo stworzenia, które nosi na sobie autograf Autora, ale przede wszystkim – Wciele nie Syna Bożego, który jest najdoskonalszą Ikoną Ojca i Oblubieńcem.

Wprowadzając ikebanę tak rozumianą do wnętrza kościoła, zakładałam z góry, że na formę jej realizacji znaczący wpływ będzie miała organizacja przestrzeni sakralnej i sam sposób sprawowania liturgii w konkretnym miejscu.

Aby ogólna prezentacja stylów podstawowych nie była abstrakcyjną mową, konieczne jest wprowadzenie w czytanie schematów, jednak wszelkie zagadnienia techniczne pozostaną na boku. Zajmie się nimi druga część wprowadzenia. Tutaj będą ważne przykłady kompozycji przygotowanych do liturgii w kościele tynieckim.

Sporo miejsca zajmie nam omówienie najbardziej znaczącego wymiaru tynieckiej ikebany, którym jest ikebana liturgiczna. Czy jednak świętowanie tajemnic wiary należy ograniczyć tylko do przestrzeni świątyni?

Kompozycję inspirowaną orędziem liturgicznym można przenieść do własnego domu, gdzie przedłuża się świętowanie w rodzinnym gronie.

Tak otwiera się przejście do wymiaru drugiego tynieckiej ikebany – kompozycje poza liturgią: *kwiaty u Ciebie*. To wymiar wcale nie gorszy od pierwszego ani nie mniej twórczy.

W kompozycjach we własnym domu można także pominąć ściśle religijny przekaz i pozostać przy założeniach estetyczno-formalnych poznanych stylów, aby w kontakcie z pięknym, wpisanim w rośliny zastosowane do kompozycji, dyskretnie pogłębiać swój dialog ze Stwórcą z drugim człowiekiem.

Ikebana poza liturgią nie musi się ograniczać do prywatnego domu. Może się pojawić wszędzie, gdzie ludzie chcą się otaczać żywym pięknem, kruchym, ulotnym, niepowtarzalnym i dotykającym wieczności.

Oba wymiary Ikebany są w polu naszych poszukiwań. Tyniecka Ikebana (tynike) czeka na Ciebie.

Kilka przykładów kompozycji poza liturgią zamknie tę część wprowadzenia w Ikebanę tyniecką, która pokazuje, *co można zrobić i dlaczego warto*.

W tym wydaniu całe wprowadzenie wraca do wersji jednotomowej. Wcześniejsze rozdzielanie tomów jest widoczne w dwóch częściach, drukowanych z własnymi spisami treści na końcu części.

Korekty domagały się także nieaktualne już adresy stron internetowych z informacjami o tynieckiej Ikebanie.

Hieronim St. Kreis OSB